

DEĞERLİ BİR MİRAS:

BARBAROS HAYREDDİN PAŞA TÜRBESİ VE HAZİRESİ

Nalan Dönmez Yakarçelik*

Özet

Mimar Sinan'ın eseri olan Barbaros Hayreddin Paşa'nın türbesi, 16. yüzyılın klasik Osmanlı devri mimarisine uygun biçimde inşa edilmiştir. Kesme taştan, sekizgen planlı olarak yapılan türbenin girişi tonozlu olup, kitabesinde "Hâzâ türbe-i fâtihi-i Cezayir ve Tunus, merhum Gâzi Kapudan Hayrüddin Paşa Rahmetullahi aleyh- sene 948" ve "Allâhümmeftah lena ebvâbe rahmetike" yazılıdır. Kubbedeki "1278" tarihli madalyon içinde Besmele ile "Rabbenâftah beynenâ ve beyne kavminâ bil-hakkı ve ente Hayru'l-fâtihi'n" hattı bulunur. İçindeki dört sanduka; Kaptan-ı Derya Cafer Paşa, Hasan Paşa, Barbaros Hayreddin Paşa ve karısı Bala Hatun'u temsil etmektedir.

Barbaros, Beşiktaş Deve Meydanı'nda konağı, medresesi ve hamamının yanına türbesini de inşa ettirerek bir yapılar topluluğu oluşturmuştur. Vakfiyesine, türbedarın giderleri ve ölümünden sonra sürekli yakılmasını vasiyet ettiği kandil masrafları eklenmiştir.

Meydandaki yapıların çoğu kentleşme tirpanından kurtulamamış, günümüze sadece türbe kalabilmiştir. 19. yüzyılın başından itibaren türbeyle ilgili belgelere sık rastlanmaktadır. Haziyesine yapılan Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın türbesi 1937'de yıktırılarak çevresi düzenlenmiştir. Türbeler Müdürlüğü'ne bağlı olan yapı, 1975'te Deniz Müzesi'ne devredilmiş olup iki büyük restorasyondan geçmiştir.

Türbe kitabesindeki "sene 948" tarihine bakılırsa, 1541-1542 yılında inşa edildiği düşünülmektedir. Ancak Paşa'nın 1534'te yazdırdığı vakfiyesinde, bu yapıdan "müceddeden bina eylediğim türbe-i şerifime" olarak bahsedilmesi, yeni yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu tür bir mezar inşası, Paşa'nın sağlamcı karakterini pekiştiren bir davranış olarak gözükmektedir.

Anahtar kelimeler: Türbe, Barbaros Hayreddin Paşa, Kaptan Paşa, Yedi Sekiz Hasan Paşa, Deniz Müzesi, Beşiktaş, Osmanlı Mimarisi, Restorasyon

A VALUABLE HERITAGE: BARBAROS HAYREDDİN PASHA'S TOMB AND GRAVEYARD

Abstract

The tomb of Barbaros Hayreddin Pasha was built by Architect Sinan according to the classical Ottoman architectural style of the 16th century. The tomb is octagonally planned and made from cut stone. The inscription on its entrance is as follows: "Hâzâ türbe-i fâtihi-i Cezayir ve Tunus, merhum Gâzi Kapudan Hayrüddin Paşa Rahmetullahi aleyh- sene 948" and "Allâhümmeftah lena ebvâbe rahmetike." At the dome, inside the medallion dated "1278", Basmala and "Rabbenâftah beynenâ ve beyne kavminâ bil-hakkı ve ente Hayru'l-fâtihi'n" are written. The four cists inside the tomb represent Admiral Cafer Pasha, Hasan Pasha, Barbaros Hayreddin Pasha and his wife Bala Hatun.

Barbaros had his tomb built next to his mansion, madrasa and hammam in Beşiktaş Deve Square, thus had a group of buildings. He included in his legacy, the expenses of his tomb and the candles that will burn constantly after his death.

Except for the tomb, most of his structures at the Square couldn't survive the urbanization of Beşiktaş. Since the beginning of the 19th century, many documents have found about the tomb. The tomb of "Yedi Sekiz Hasan Pasha" located in his graveyard was demolished in 1937 during the environmental re-organization. In 1975 the structure was assigned to Naval Museum from its first owner, Türbe Directorate. After the transfer of the structure, it underwent two major restorations.

Considering the date "year 948" written on the tomb, it's thought that the structure was built in 1541-1542. However the statement as: "my newly built tomb" written in Pasha's endowment dated 1534 reveals clearly that the structure was just built at the time. The construction of such a grave seems to indicate the secureness in Pasha's character.

Keywords: Tomb, Barbaros Hayreddin Pasha, Captain Pasha, Yedi Sekiz Hasan Pasha, Naval Museum, Beşiktaş, Ottoman Architecture, Restoration

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu denizciliği denilince ilk akla gelen kudretli paşa Hızır Hayreddin (1478-1546), Batılıların kendisine verdiği lakapla “Kızıl Sakal” Barbaros’un türbesi Beşiktaş’tadır. Mimar Sinan’ın mezar yapısı, 1541-1542 yıllarında, yani ölümünden yaklaşık beş yıl kadar önce, 16. yüzyılın klasik Osmanlı devri mimarisine uygun biçimde inşa edilmiştir.

Türbe, çağdaşı yapılarla karşılaştırıldığında döneminin karakteristik özelliklerini tamamen yansıtmaktadır ve üzerindeki tarihle (H. 948 / M. 1541) uyum göstermektedir. Ancak Barbaros’un ölüm tarihinden çok önceleri yapılmış olması, geleneklere aykırı bir durum olmasa da soru işaretlerine yol açmaktadır. Türbenin yapıldığı ve vakfedildiği tarihlerde Akdeniz’de baştardasıyla dolaştığı düşünülmünce çelişki ortaya çıkmaktadır. Deniz savaşlarının zirvesindeyken mezarının yapılmasını istemesi ve İstanbul’da gömüleceğini düşünmesi ilginçtir. Kaynaklarda Barbaros Vakfiyesi’nin yazılışıyla ilgili olarak verilen 1548 ile 1562 (H. 954 ve 970) arasındaki farklı tarihler, türbenin yapım tarihini netleştirmeyi engellemektedir. Yıllar içinde dış görünümü sabit kalmakla birlikte içteki bazı süslemeler ve kapı kitabesindeki yazılar değişikliğe uğramıştır. Burada türbenin tarihteki yeri, mimari özellikleri, onarımları, mezarlar ve içindeki eşyalar aktarılma-ya çalışılacaktır.

Türbenin 1950’li yıllardaki görünümü

Türbenin Tarihteki Yeri

Türk donanması kudretli dönemlerinde bahar mevsiminde sefer için payitahttan ayrılırken türbe önünde toplanıp ateşleyerek Paşa’yı selamlardı.¹ 16. yüzyıl kanunları gereği, donanma hazır olduktan sonra vezirler, şeyhülislâm, kazaskerler, nişancı, Yeniçeri ağası ve defterdarlar sabah namazından sonra kendi kayıklarıyla tersaneye gelip Kaptan Paşa odasına misafir olurlardı. Bu şekilde bir heyet oluşturulmuşken vezîr-i âzam, Tersane emini ile Tersane kethüdasına herhangi bir eksiğin olup olmadığını sorar, aldığı müspet cevabın ardından bu iki kişiye ve onların kâtip vesairlerine hil’at giydirilirdi. Bu arada padişahın müsaadesi gelince heyet, Kaptan Paşa baştardasına biner ve Sadr-ı âzam ile Kaptan Paşa, Yalıköşkü’ne gelmiş olan padişah tarafından kabul edilirdi. Burada devlet erkânına hil’atlar giydirilir ve tekrar Beşiktaş’a gitmek üzere Kaptan Paşa baştardası ile hareket edilirdi. Bu suretle Donanma-yı Hümayûn, Beşiktaş önüne, denizcilerin pîri Barbaros Hayreddin Paşa’nın türbesi tarafına demir bırakırdı. Kaptan Paşa baştardasıyla Beşiktaş’a gelen bu heyete Dolmabahçe’de bir ziyafet çekilirdi. Donanma Beşiktaş’a demirledikten bir veya birkaç gün sonra, bazen de aynı günde Akdeniz ve Karadeniz’den hangi tarafa gidecekse oraya hareket ederdi. Donanma, Beşiktaş önünde kanunen en fazla üç gün kalırdı.²

Türbeyi değerlendirirken Barbaros Hayreddin Paşa’nın vakfiyesini çözümlemek zaruridir. Vakfiyesi hakkındaki bilgiler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde bulunan belgeden edinilebilmektedir.³ Galata’ya bağlı Tersane-i Âmir’e’nin Kaptan Paşa tarafından kullanılan odasında Kapudan Salih Paşa, bürokrat, müderris, şeyh, imam, kaptan ve kapukullarından oluşan 22 kişilik bir heyetin şahitliğinde imzalanan vakfiyenin yazım tarihi konusunda farklı ifadeler bulunmaktadır. Vakfiyenin sonunda “Seb’a ve tis’a mi’eteyn fi şehr-i Rebi’-evvel fil-evâil”

- 1 Yılmaz Öztuna, *Kanuni Sultan Süleyman*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2012, s. 72.
- 2 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1982, s. 437-440.
- 3 VGMA, Hayrettin Paşa ibni Nurullah Efendi Vakfiyesi, 571 No’lu İstanbul-ı Sâni Defteri, 68/811, s. 183.

ibaresi varsa da buradaki 970 (M. Ekim 1562) senesinin hangi tarihi anlatmak istediği belli değildir.⁴ O tarihlerde Paşa hayatta olmadığı için bu imkânsız görünmektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgeye⁵ göre, 1-10 Zilhicce 954 (M. 12-22 Ocak 1548) tarihinde yazdırıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid döneminde, 13 Kasım 1895 tarihinde kayıt altına alınmıştır.⁶

Mimari Özellikleri

Cepheler

Dış Cephe

Türbe, kesme küfeki taşından, sekizgen planlı olarak yapılmıştır ve sağır kubbesi, sekizgen basık kasnak üzerine örtülmüştür. Kasnağın silmesi, cepheyi hareketlendirmektedir. Kubbe örtüsü Horasan harcı üzeri kurşun kaplama, alemi ise bakır alaşımlıdır. Kapı önündeki revak, iki tam iki yarım mermer sütunla taşınan sivri kemer üzerine ayna tonozun oturtulmasıyla oluşturulmuştur. Üzeri kurşun kaplı revağın sütunlarına yatayda iki gergi demiri atılmıştır. Tonozun içi malâkarî, lacivert zemin (2013 yılındaki restorasyondan önce zemini aşı boyalıdır) üzerine beyaz rumi ve palmetli nakışlarla süslüdür. Bronz kasnaklı mermer sütunlar, baklava dilimi başlıklıdır. Sekizgen gövdenin giriş hariç tüm yüzeyleri birbirinin aynıdır. Giriş dışında kalan bütün cephelerde yer alan ikişer pencerenin üst tarafında bulunanlar alçı peteği şebekeli ve sivri kemerli; alttakiler ise sağır sivri kemerli, kavisli mermer alınlıklı ve dikdörtgen sövelidir. Pencere-lerde lokmalı demir parmaklık takılıdır.

Kapı kanadına iki basamakla ulaşılır. Kündekâri kapı, 1958 yılındaki restorasyon sırasında Asaf

2013 yılındaki restorasyon sonrası revak tonozu

Çakır Usta tarafından yapılmıştır.⁷ Kapı kanatları kaydırılarak diagonal bir eksende üst üste oturtulmuş olup dikdörtgen ve kare dizisiyle bezenmiş tablalıdır.⁸ Pencere kanatlarında aynı diagonal düzen yoktur. Yay kemerli kapı sövesi iki renkli mermerle hareketlendirilmiştir. Kapı üzerindeki 30 x 134 cm'lik kitabe sülüs hattıyla ikişer satırlık "Hâzâ türbe-i fâtihi-i Cezayir ve Tunus, merhum Gâzi Kapudan Hayrüddin Paşa Rahmetullahi aleyh- sene 948" (M. 1541-1542) yazılıdır. Kitabe üstündeki kemerin arasında ise yeşil zemin üzerine celî sülüs yazıyla "Allâhümmeftah lenâ ebvâbe rahmetike" [Allah'ım ona rahmet kapılarını aç] (M. 1809-1810)

4 Emin Yakıt, "Büyük Amiral Hayrettin Barbaros'un Vakfiyenamesi", *Deniz Mecmuası*, 375/57, 1945, s. 43.

5 BOA, EV.VKF. 6/47.

6 "Beşiktaş'ta ve gayride vaki kapudan-ı esbak merhum Hayreddin Paşa'nın İstanbul'da Zeyrek Yokuşu'nda ve mahall-i sairede vaki müsakkafat ve türbe ve mescid-i şerif ve medresesi ve nukud-ı vakfı 25 Cemâziyelevvel 1313 tarihinde sadır olan İrâde-i aliyye mucibince kaydolunmuştur."

7 Ayşe Özberki, "Ustalar: Kündekâri Ustası Asaf Çakır", *İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1984, s. 54.

8 Örcün Barışta, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri*, A.K.M., Ankara 2009, s. 132.

2019 yılında yapılan restorasyon sonrası

2013 yılında yapılan restorasyon öncesi revak tonozu

2019 yılındaki restorasyon sonrası revaklı giriş

ibaresi vardır. Giriş kapısının içine sonradan, güvenlik nedeniyle demir parmaklıklı bir kapı daha eklenmiştir.

Yapı alçak, kesme taş ve kaba yontu taşla örülü bahçe duvarı ile çevrili olup üzeri demir parmaklıklıdır. Mevcut kadastro parsel sınırı ile özgün parsel sınırı farklıdır.

İç Cephe

İçlik pencereleri müzeyyen alçı olup, bordürleri paftalara ayrılmış, içine renkli camlarla rumi ve hatâyiler yapılmıştır. Alt sıradaki pencerelerin dışa bakan doğramaları ahşap, çift kanatlıdır. İç pencere kanatları kündekâri, denizlikler mermer, alt katın pencere tavanları ise kalem işlidir.

Kubbe merkezindeki “1278” (M. 1862-1863) tarihli madalyon içinde Besmele’yle birlikte A’râf Sûresi’nin 89. âyetinden bir bölüm altın yaldızla yazılmıştır:

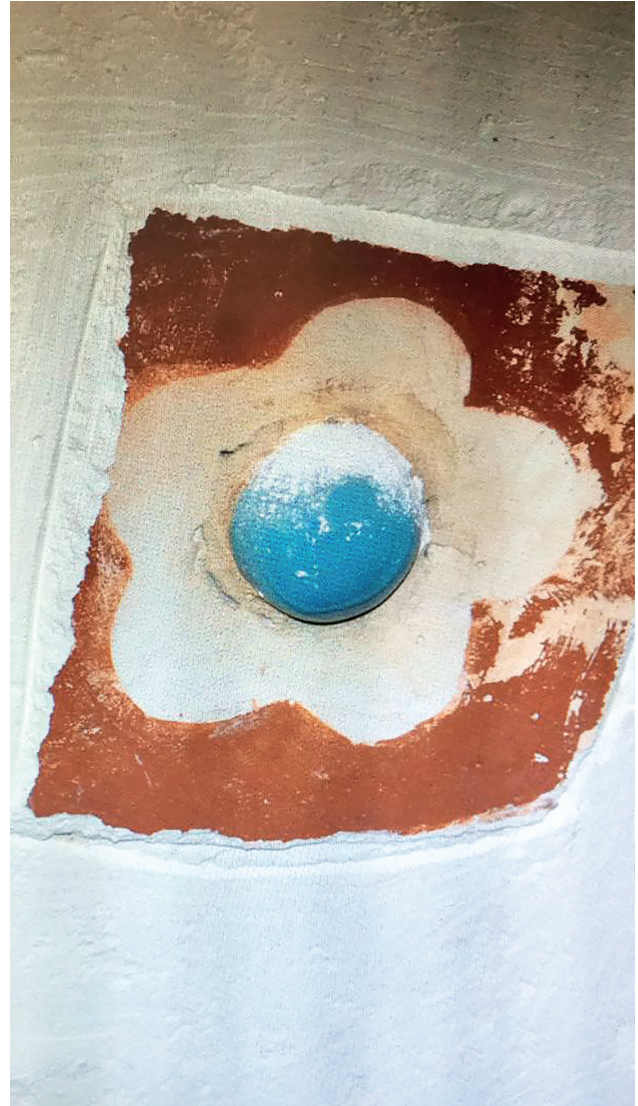
“Rabbenâftah beynenâ ve beyne kavminâ bil-hakki ve ente Hayru’l-fâtihîn” [Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçeğe hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısıdır.]⁹

Kubbedeki kalem işi, Kanuni’nin türbesindeki süslemenin benzeridir. Mukarnaslara oturan kubbe içi,¹⁰ lacivert zemin üzerine beyaz madalyonlar içinde malakârî, rumi ve palmet kalem işleri ile süslüdür. Rozet kalem işlerinin göbeğinde yarım küre formu, parlak renkli, seramik kabaralar applike edilmiştir.

Selçuklu türbelerinden esinlenen türbe, yapısal olarak Sinan Okulu’na bağlı, Klasik Türk stilinde gruplandırılmıştır. Külliye hazinesinde ayrık nizam olarak tesis edilmiştir. İç ve dış elevasyonu zengin, renkli, çift konstrüksiyon ikiz formu kubbeye sahiptir.¹¹

2013 yılındaki restorasyon öncesi kubbe içi

Kubbe kabaraları

9 <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

10 2013 yılındaki restorasyondan önce aşı boyalı zeminli olup madalyonlu süslemeliydi, restorasyon sırasında yerinden alınan örnekler konservasyon merkezi tarafından incelenip raporlanmış, rapor doğrultusunda hazırlanan harçla raspadan sonra bozulan zemin düzeltilmiştir.

11 Behçet Ünsal, “İstanbul Türbeleri Üzerinde Stil Araştırması”, *Vakıflar Dergisi*, S. 16, 1982, s. 81.

Türbe içi

Sanduka ve Mezarlar

Altıgen tuğla yer döşemesi üzerindeki sandukalar, zeminden ahşap karkasla yükseltilmiş, etrafı ahşap şebeke ile çevrili platform üzerindedir. Dört ahşap sanduka, sağdan itibaren sırasıyla Kaptan-ı Derya Cafer Paşa (öl. 1608), Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa, üç kez Cezayir Beylerbeyliği yapan oğlu Hasan Paşa (1500-1572) (Turgut Paşa'nın damadı) ve karısı Bala Hatun'u temsil etmektedir. Haziresinde de bir torunu ve kızı yatmaktadır.¹²

1910 yılında neşredilen *Donanma Mecmuası*'ndan anlaşıldığına göre; Beşiktaş muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın türbesini ve iskeleye giden yolun sağındaki akaretleri inşa etmek üzere pek çok mezar taşı yerinden çıkarılmış durumda olup, büyük

denizci, odun ve tuğla sergileriyle, meyhaneler arasında yatmaktaydı.¹³ Donanma Cemiyeti azası Ali Şükrü tarafından bahriyeli askerlerin de yardımıyla mezar taşlarının bakım ve temizlikleri yapılmış olup, fotoğraflardan anlaşıldığına göre bunlardan birisi Hayreddin oğlu Kapudane es-Seyyid Ali Bey'in (sene 17 Şevval 1192), diğeryse Hayreddin Paşa'nın kızı Safiye Hanım'ın (Ramazan 1064) mezar taşlarıdır. Ölüm tarihlerine bakıldığında (M. 1654 ve 1778) bu taşların Hayreddin Paşa'nın çocukları olamayacağı açıktır. Safiye Hanım'ın mezar taşı 19-20. yüzyıl bezeme formlarında taş sanduka haline getirilmiş olarak bugün mevcutken, Ali Bey'in mezarı mevcut değildir.

¹² Orhan Erdenen, *Adım Adım İstanbul (Ahırkapı Feneri'nden Rumeli Hisarı'na 2700 Yıllık Bir Yürüyüş)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 2003, s. 171.

¹³ Ali Şükrü, "Gazi Barbaros Hayreddin'in Türbesi ve Evkafı", *Donanma Mecmuası*, S. 4, 1326, s. 292.

Hazireden görünüm

30 Kasım 1925 tarihinde, tekke ve türbelerin kapatılmasını öngören 677 sayılı kanunun ardından uzun süre harap halde kalmıştır. 5 Mart 1950 tarihinde çıkarılan 5566/1 sayılı yeni kanunla bazı türbelerin açılması Bakanlar Kurulu'na bırakıldığından yeniden ziyarete açılmıştır.¹⁴

Hazirede bazıları taşlarla çevrelenmiş, bazıları 20. yüzyıla ait taş sanduka formları bulunmaktadır. Sandukaların bazı taşları eski olmasına rağmen gövde formları 20. yüzyıl başlarına aittir. Paşa'nın torunu Mustafa Kapudan Bey'in başlığının, eski tarihli (H. 988) olmasına rağmen 19. yüzyılın tipik başlık örnekleriyle biçimsel tezat oluşturması, mezar taşının eskisinin yerine yapıldığı ve başlığın kopya edildiğini düşündürmektedir.¹⁵

En erken tarihli H. 988 (M. 1580), en geç tarihli H. 1329 (M. 1911) olan mevcut mezar taşlarından şu isimler okunabilmektedir:

1. Halil Muhammed Ağa, sene 1162
2. Mustafa Çavuş, Şaban 1022
3. Hacı Ali kızı Şerife Ayşe, sene 1129

4. Nefise Dudu, sene 1164
5. Nesibe..?, sene 1184
6. Mehmet Bey kızı Afife Hatun, Şevval 1058
7. Alime Hatun, sene 1165
8. El-Hac Mehmet'in kızı..?, Cemâziyelevvel sene 1023
9. Doğumda şehit Ayşe Kadın, 1182
10. Derviş Çelebi, sene 1038
11. Safiye Kadın, 15 Zilkade 1164
12. Ramiz Sadi, sene 998
13. Es-Seyyid Osman kerimesi Afife Hatun, sene 1186
14. Süleyman Ağa
15. Gazi Barbaros Hayreddin Paşa Vakf-ı Mütevelli-si Bâb-ı Âli hulefâsından Ahmet Reşid Efendi ile biraderzadesi mütevelli-i esbak, Ankara ve Konya eyaletleri Kapı Kethüdalığından mütekaid İbrahim Şahab Bey.
Şahab Bey'in tarih-i irtihali: 13 Muharrem 1329 - Gurre-i Kânûn-ı Sâni 1326.
Ahmed Reşid Efendi'nin tarih-i irtihali: 26 Cemâziyelâhir 1314 - 17 Teşrîn-i Evvel 1312.¹⁶

¹⁴ Haluk Şehsuvaroğlu, "Asırlar Boyunca İstanbul, Eserleri, Olayları, Kültürü", (10. Fasikül, 1953), *Cumhuriyet*, Mart 2005, s. 150.

¹⁵ Hans-Peter Laqueur, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul 1997, s. 142.

¹⁶ Ankara ve Konya Kapı Kethüdalığı'ndan mütekaid Şahabeddin Bey'in naşının Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi haziresine defni hakkındaki 14 Muharrem 1329 tarihli belge; BEO, 3845/288305.

Hazireden görünüm

16. Hayreddin Paşa'nın torunlarından Mustafa Kapudan Bey, sene 988 (taşı mücevveze başlıklı, taş sanduka 19-20. yüzyıl formu)
17. Zeliha Hanım, sene 1052 (Sonradan taş sanduka haline getirilmiş olup ayak taşı yine sonradan yapılmış sarık şeklindedir.)
18. Münevver Fatma, sene 1062
19. Kafesizâde Mustafa Ağa, 15 Şaban 1172 (beton dökülmüş)
20. Darü'l-kurra Kethüdası Hasan Paşa bin Rıdvan Ağa
21. Hayreddin Paşa kızı Safiye Hanım, Ramazan 1064 (1910 yılından sonra taş sanduka haline getirilmiştir.)
22. El-Hac Selim kızı Ayşe, Cemâziyelevvel 1016 (taş sanduka)
23. Mehmet Emin, Zilkade 1164 (çocuk sandukası)
24. Derviş Hasan, sene 107? (taş sanduka)
25. Halil ibn-i Mehmet, evâil-i Receb sene 1023
26. Baş ve ayak taşı mücevveze başlıklı taş sanduka (okunamadı)
27. (okunamadı) sene 1062
28. Doğumda vefat eden kadın, sene 1161
29. Hayreddin Paşa kâtibi Esad Beyzade Seyyid Ömer Ağa, sene 1170
30. (okunamadı), sene 993

Ahmed Reşid Efendi ve Şahap Bey'in ikili mezarı, Paşa'nın vakfının 1911 yılına kadar sürdüğünü kesin olarak belgelemektedir. Bunların dışında, üç adet okunamayan taş ile taşı ya da yazısı olmayan yedi adet taş sanduka mevcuttur.

2013 yılındaki Deniz Müzesi restorasyonundan sonra Şeyhü'l-vüzerâ Ağa Hasan Paşa, sene 1225¹⁷ (Db. 3070) sandukası hazireye aktarılmıştır.

Türbe ve hazire, 2011'den önce yalnızca 1 Temmuz Kabotaj Bayramı ve 27 Eylül Preveze Deniz Zaferi'nin yıldönümlerinde açıkken, 2011'den sonra her cuma öğleden sonraları açık tutulmuştur. 2019'un başından itibaren de her gün belirli saatlerde halkın ziyaretine açıktır.

17 Söğütluçeşme tren istasyonu inşaatı sırasında müze koleksiyonuna alınmıştır.

Meydandan genel görünüm

Türbenin Yeri ve Civarı

Hayreddin Paşa, Beşiktaş'ta -o zamanlar Rumeli ile Anadolu arasındaki ulaşımı sağlayan deve keranlarının başlangıç yeri olması hasebiyle¹⁸ Deve Meydanı olarak bilinen- bugünkü Barbaros Meydanı'na türbesini yaptırmıştır. Pek çok geminin demirlediği bir iskele olmasının yanında deniz seferlerinin de başlangıç noktası olan Beşiktaş, denizciler için önemli bir mahaldir. Türbe günümüzde Sinan Paşa Mahallesi'nde, kuzeyde Beşiktaş Caddesi, güneyde İskele Caddesi, batıda Cezayir Caddesi (Barbaros Parkı), doğuda park içi yoluyla çevrili alanda, 362 ada 2 parselde bulunmaktadır.

Fransız gezgin Petrus Gyllius'un (1490-1555) bildirdiğine göre; Beşiktaş'ta Bizans'tan kalan sütunlar, 1509 yılındaki depremde yıkılmış olup, sütunlardan kalan parçalar türbenin temelinde kullanılmıştır.

Paşa'nın "Yattığım yerden vatan-ı hususiyemin, yani denizin şıyırdsını işitmek isterim" sözünden, ölümünden sonraki en büyük arzusunun denize yakın yerde defnedilmek olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹

Vakfiyesini yazdırmadan evvel türbesini yaptırmış olması muhtemeldir.

Paşa, kendisinden sonra yapılacakları da ayrınıtıyla planlamıştır: "... ve yine Kasaba-i Beşiktaş'ta Deve Meydanı tabir olunan meydana kendü cesedim defnolunması için müceddeden bina eylediğim türbe-i şerifime bu dâr-ı fenadan seray-ı bekaya rihlet eylediğimde cesedimi defnidüb bir salih kimesne türbedar nasb ve tayin olunub kabrimin üzerinde beher leyl ikişer kandil fîruzân oluna ve türbenin cevanib-i erbaasına utekalarım ve evlad-u evladlarım defnoluna..."²⁰

18 Kürşat Ekrem Uykucu, "Cumhuriyet'in Ellinci Yılında Her Yönüyle İlçemiz Beşiktaş", *Beşiktaş Turizm ve Güzelleştirme Derneği Yayını*, 1973, s. 75.

19 Yakıtıl, a.g.m., s. 46.

20 Yakıtıl, a.g.m., s. 47.

Mezarı başında kandil yakılması vasiyetinin zaman zaman sekteye uğradığı anlaşılmaktadır. 1910 yılında Evkaf Nezareti'nden verilen, senede üç kıyyelik mum tahsisatı yetersiz kalmıştır.²¹ 1945 yılında türbenin kapısında biri kırmızı, diğeri yeşil iki fener yakılmakta olduğu bilinmektedir.²² Son yıllarda bu vasiyeti yerine getirmek için hassasiyet gösterilmektedir.

Beşiktaş'ta, sahilde bulunan, teknil döşeme ve müstemilâtiyla birlikte müteaddit odalı büyük bir konağı; yine Beşiktaş'ta, deniz kenarında bizzat kendisi tarafından yeniden yaptırılmış, o zaman içinde oturmakta olduğu haremlik ve selamlıklı büyük bir konağı²³ bulunmaktadır. Birinin bugünkü meydanda, diğerrinin Deniz Müzesi'nin içinden geçerek denize dökülen Beşiktaş Deresi tarafında olduğu değerlendirilmektedir. Kendi evini "*bir tarafı leb-i derya ve bir tarafı Beşiktaş Deresi ve bir tarafı târik-i has ve taraf-ı râbiî târik-i âmm ile mahdûd*" olarak tarif etmektedir.²⁴

Harem ve selamlıklı büyük konağından günümüze sadece bileziği 47 cm çapındaki kuyusu ulaşan Barbaros Hayreddin Paşa'nın bu yalı konağının bir kısmı Deniz Müzesi sınırları içerisinde. 2012 yılında müze inşaatı sırasında kot farklılığından dolayı kuyu -korunmak ve işaretlenmek üzere- bir künk içinde muhafazaya alınmıştır.

İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi* adlı kitabında bu hususa değinir:

"Arşivimde bulunan vakfiyelerden öğrendiğimize göre Barbaros Hayreddin Paşa, evinin bahçesindeki tatlı sulu bir kuyunun iyi muhafaza edilmesini tavsiye ediyor. Ben uzun ve yorucu bir araştırmadan sonra ağzı kapanmış olan bu kuyuyu bulmuştum. Deniz Müzesi Müdürü Albay Faruk Erusâ gösterdim. Müzenin bahçesi kenarında, üstüne bir bilezik konarak teşhir edilmiştir."²⁵

Sembolik bir kuyu bileziğiyle işaretlenmiş, Bizans'tan kalan bu kuyunun taş örgü duvarı hâlâ sağlamdır.

Eremya Çelebi Kömürciyan'ın, *XVII. Asırda İstanbul* adlı kitabında Beşiktaş'ı anlatırken Sinan Paşa Camii, Yahya Efendi Türbesi ile etraftaki diğer bahçe, mesire, yalı ve saraylardan bahsedip bu türbeden hiç bahsetmemesi ilginçtir.

Bostanların da bulunduğu bu alanda 12 odalı medrese, Dârülkurrâ, konak, kervansaray ve hamam inşa ettirmiştir. Medresenin giderleri yanında, görevli türbedar ve kandil giderlerini de vakfına ekletmiştir. Buna göre yaptırdığı mezarına salih bir kimsenin türbedar olarak görevlendirilmesini, kabrinin üzerinde her gece ikişer kandil yakılmasını, etrafına azatlı köleleri ile evlat ve torunlarının gömülmesini, ölümünde aşhanede medrese talebesi için pilav ve zerde dağıtılmasını istemiş; türbe ve medrese giderleri için Zeyrek'te çifte çinili hamamlarını, değirmen ve fırını ile 25.000 "guruş"unu vakfettiğini yazdırmıştır.

Türbedeki Eşyalar

20. yüzyıl başlarında Bahriye Müzesi ressamı olarak görev yapan Kâtip H. Hüsnü Tengüz, biyografisinde, bir gün türbeyi ziyaretinde, Barbaros'un başındaki Elifî kavukla gemi fenerlerinin resimleri dışında yapacak bir şey bulamamış olduğundan yakınmaktadır.²⁶

1829-1831 yıllarında Türkiye'de bulunan Sir Adolphus Slade, seyahat notlarında, türbeyi ararken ulema dışındaki çoğu insanın Hayreddin Paşa'nın adını bile bilmediklerini, kendisinin sırf merak yüzünden bu yapıyı aramasının ise Türkler tarafından inandırıcı bulunmadığını belirtir.²⁷ 19. yüzyılın başlarında yapıyı şöyle tarif eder:

"Amiral Andrea Doria'nın rakibinin son ikametgâhına girdik. Türbenin içi sade ve Şarklıların böyle işlerde gösterdikleri zevke uygun gibi. Zemin bir

21 Şükrü, a.g.m., s. 294.

22 Yakıtıl, a.g.m., s. 50.

23 Yakıtıl, a.g.m., s. 45.

24 Yakıtıl, a.g.m., s. 45.

25 İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi I*, İstanbul 1976, s. 10.

26 Hüsnü Tengüz, *Sanat Hayatım*, haz. Müge Kılıçkaya, İstanbul 2005, s. 48.

27 Candan Badem, "Amiral Adolphus Slade'in Osmanlı Donanmasındaki Hizmetleri ve Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Gözlemleri", *Türkiyat Mecmuası*, S. 21, 2011, s. 118.

*Hind halısı ile örtülmüştü. Ortadaki kavuklu sanduka Barbaros'a ait idi, üstünde kendisine ait olan bayrak asılı idi. Öteki sandukanın altında ise kâhya-sı gömülü idi.*²⁸

Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne-i Başkitâbeti'nden gönderilen 9 Şubat 1325 (M. 22 Şubat 1910) tarihli yazıda, padişahın donanma îânesinden aldığı Barbaros resmini Bahriye Mektebi'ne göndermiş olmasından dolayı teşekkür arzı ve merhumun kabrinin temizlenip aydınlatılmasının Bahriye Mektebi tarafından yerine getirilmesi istendiği bildirilmektedir.²⁹ Bahsi geçen resmin, 2004 yılında Deniz Harp Okulu'ndan Deniz Müzesi Koleksiyonu'na alınan Ali Cemal Benim'in yağlıboya tablosu olduğu değerlendirilmektedir.³⁰

Bahriye Mektebi heyetinin 23 Şubat 1910 tarihinde türbe etrafının düzenlenmesi ve aydınlatılması için yaptıkları başvuru kabul görmüştür:

*"Bahriye Nezâret-i Celîlesine,
Devletlü Efendim Hazretleri,*

Taraf-ı eşref canib-i Padişah'tan donanma îânesine iştirak ve Barbaros Hayreddin Paşa merhumun resminin Mekteb-i Bahriye'ye ihdâ buyurulmuş olmasından dolayı arz-ı şükran ve merhum müşarîr-i ileyhın merkadiyla civarının tenvir ve tertibini istirhamını havi Mekteb-i Mezkur Heyeti tarafından bil-tanzim irsal kılınmış olan Ariza-i Mansur-u Hümayûn olarak istirham vaki' Nezd-i Celil-i Hazret-i Hilafet-penâhîde mazhar-ı kabul olmuş ve ber-mantuk emr ü ferman Hümayûn-u Şâhâne Hazine-i Hassa Müdüriyet-i Umumisi'ne tebligat-ı lazıme ifa kılınmış olduğu Mâbeyn-i Hümayûn Başkitâbet-i Âli'sinden bil-tezkere inba olduğu bâbında tezkere-i şanaveri terkim olundu efendim.

*13 Safer 1328 / 11 Şubat 1325*³¹

22 Eylül 1913 tarihli belgede, Barbaros Hayreddin Paşa'nın türbesinde bulunan ve benzeri Bahriye Sancak Mağazası'nda yapılacak olan sancağın

1982'de türbe içi

aslı ile kadırgalara mahsûs olup, türbede yakılırken Evkaf Nezâreti tarafından alınan bir çift fanusun Bahriye Müzesi'ne aldırılmasından³² bahsedilmektedir. 1910 tarihli *Donanma Mecmuası*'ndaki fotoğraftan anlaşıldığına göre, bahsi geçen fanuslardan biri Tophane Kılıç Ali Paşa Camii'nden Barbaros'un türbesine, oradan da Deniz Müzesi Koleksiyonu'na giren renkli fenerdir (Db. 1270). Sancağın müzeye gelmesi ise 1975 yılını bulur.

1909 yılında kurulmuş olan Donanma-yı Osmanî Muâvenet-i Milliye Cemiyeti tarafından Paşa'nın sandukasına bir madalya takılması istenmiştir. Sadaret'ten Dahiliye Nezaretine gönderilen 20 Zilhicce 1331 (M. 20 Kasım 1913) tarihli yazıda, Barbaros Hayreddin Paşa sandukasına altın Donanma Madalyası'nın takılması bildirilmiştir.³³ Sonraki yazışmalarda "fevkalâde altın Donanma Madalyası'nın fevkalâde törenle takılması müna-sip bulunmuş"³⁴ olup madalya halen Deniz Müzesi Koleksiyonu'ndadır.

28 Badem, a.g.m., s. 120.

29 İ.MBH.,1/39.

30 Deniz Müzesi Koleksiyonu, Db. No. 4556, tuval üzerine yağlıboya tablo: *Barbaros Hayrettin Paşa*, ressam: Ali Cemal Benim, 70,5 x 112,5 cm.

31 DTA, Mektubî, 750 A/51.

32 DTA, Mülga Bahriye, 744/212-214.

33 BEO, 4233/ 317412.

34 DH.KMS, 4/ 29 ve BEO, 4236/ 31766.

Türbe içi

Barbaros Hayreddin Paşa'nın sandukası üzerinde asılı sancağı (Db. 2964) ve buna takılan Donanma Madalyası (Db. 2965), önce Topkapı Sarayı'na oradan da Türbeler Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Daha sonra Deniz Müzesi'nin isteği üzerine, Türk İslâm Eserleri Müzesi tarafından Kültür Bakanlığı'nın 05.02.1975 gün ve 024- 00973 sayılı yazısıyla devredilmiştir. Deniz Müzesi'ne devredilmesine ilişkin yazışmalarda, her ayın ilk çarşamba günü türbenin genel temizliğinin ve gerektiğinde küçük onarımların yapıldığı ifade edilmektedir.

1975 yılına kadar sandukanın üzerinde yukarıdan asılmış³⁵ haldeki sancak, akma ve yırtıklarından dolayı müze koleksiyonuna girdikten sonra iki tül arasında özel bir karışımla korunmaya alınmıştır. 214 x 295 cm'lik sancağın zemini kendinden desenli ve yeşil ipektir. Yazı ve şekiller beyaz pamuklu kumaşla aplike edilmiştir. Uçkurluk tarafındaki kartuş içinde Saff Sûresi'nin 13. âyetinden bir bölüm, diğer yüzündeki kartuşta "Kelime-i Tevhîd" yazılıdır. Her iki yüzünde dört İslâm halifesinin isimleri, Zülfikar kılıcı, pençe-i Âl-i abâ ve altı köşeli yıldız (Mühr-i Süleyman) aplikedir. Uçkurluğu pamuklu kumaştandır, üç yakası yeşil renk püskülüdür. 2014 yılında sancağın boyar madde analizi yapılmış; *Indigofera tinctoria* L. veya *Isatis tinctoria* L. kaynağından elde edilen yeşil renkli indigotinle boyandığı tespit edilmiştir.³⁶

35 Tahsin Öz, *İstanbul Camileri II*, Ankara 1965, s. 10.

36 Sevim Karabulut, *İstanbul Deniz Müzesi'nde Bulunan Tarihi*

Türbe, 18 Eylül 1979 tarihinde, Kuzey Deniz Saha Komutanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokolle, içindeki demirbaşlarla beraber Deniz Müzesi Komutanlığı'nın kullanımına tahsis edilmiştir.

Türbeler Müdürlüğü'nden Deniz Müzesi'ne devredilen türbe eşyalarının çoğunluğu levhalardan oluşur:

1. El yazması levha (Db. 3231)
2. El yazması levha (Db. 3232)
3. El yazması levha (Db. 3233)
4. El yazması levha (Db. 3234)
5. El yazması levha (Db. 3235)
6. Oyma levha (Db. 3237)
7. Sakal-ı Şerif (Db. 3238)
8. Donanma-yı Osmanî Muâvenet-i Milliye Cemiyeti'nin yeşil atlas sancağı (Db. 3239)
9. Kâbe örtüsü (Db. 3240)
10. El yazması levha (Barbaros Hayreddin Paşa'ya methiye) (Db. 3241)
11. Kâbe örtüsü (Db. 3242)
12. Büyük şamdan, 2 adet (Db. 3243)
13. Küçük şamdan (Db. 3244)
14. Cezayir'den gönderilmiş içi toprak dolu kupa (Db. 3246)
15. Şeref defteri (Db. 3249)
16. El yazması levha: "Kapudan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa ruh-ı şerifi için Fatiha" (Db. 3250)
17. El yazması levha: "Cezayir Valisi Barbaroszade Hasan Paşa'nın ruh-ı şerifi için Fatiha" (Db. 3251)
18. El yazması levha: "Kapudan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa halilesinin ruh-ı şerifi için Fatiha" (Db. 3252)
19. El yazması levha: "Donanma Kumandanı Cafer Paşa ruh-ı şerifi için Fatiha" (Db. 3253)
20. El yazması levha: "Besmele" (Db. 3254)

Tekstil Ürünlerindeki Boyarmaddelerin Yüksek Basınçlı Sıvı Kromatografisi (HPLC) Yöntemi ile Araştırılması, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 131.

Değişiklik ve Restorasyonlar

17 Eylül 1821 (19 Zilhicce 1236) tarihli belgede; Tevki'-i Divân-ı Hümâyûn Halit Efendi'nin iki dükkânı ile Hayreddin Paşa Türbesi kapısı yanındaki Esad Bey Vakfı'ndan iki kiralık dükkânın değiştirilmesi hakkında karar verildiği görülmektedir.³⁷

23 Şubat 1865 tarihli bir belgede, mezarlığa dükkân yapılması teşebbüsüne halkın tepki gösterdiği anlaşılmaktadır:

“Evrak-ı Hümâyûn Nezareti'ne,

Kapudan-ı esbak merhum Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş'ta kâin türbesi nezdinde kabristana yapılmakta olan dükkân hakkında ahali tarafından Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'ye ita olunan mezkure üzerine keyfiyet taraf-ı vâlâ-yı utufelerine havale ve işâr buyurulmuş ve usûl-ü nizamına tevfi-kan icabının sürat-ı icrası Menûr-ı Himem-i Âliyye... buyurulmak bâbında emr ü irade...

26 Ramazan 1281³⁸

Giriş kapısındaki kemerin arasında bulunan 1324 (M. 1908-1909) tarihli “Allâhümme'ttah lenâ ebvâbe rahmetike” yazısının, bu tarihlerdeki bir onarım sırasında eklendiği ya da değiştirildiği düşünülmektedir.

23 Ocak 1911 (22 Muharrem 1329) tarihli İlâmât-ı Şer'iyye Evrakı'ndan anlaşıldığına göre, Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın varisleri ile Barbaros Vakfı arasında ihtilaf yaşanmıştır.³⁹

5 Mayıs-Haziran 1915 (22 Nisan-21 Mayıs 1331) tarihli Sadaret ve Evkaf Hümâyûnu Nezareti arasındaki karşılıklı yazışmalardan, türbe haziresinin 40 zir'a, 18 parmak⁴⁰ uzunluğundaki duvarının 20.000 guruş bedelle değiştirilmesine mahkemece karar verildiği bildirilmektedir.⁴¹

1937 yılında Türkiye'ye gelen İngiltere Kralı Edward'ın ziyaret arzusu dolayısıyla türbenin durumu dikkat çekmiş, bakımsız haziresinin düzenlenmesi zorunluluğu doğmuştur. Sultan II.

Yedi Sekiz Hasan Paşa Türbesi

Abdülhamid devri paşalarından olan Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın Mimar Kemalleddin tarafından yapılan türbesi, Hayreddin Paşa Türbesi'nin kuzeyinde yer almaktaydı. 1922 tarihli Pervititch haritalarında net olarak gözüken bu küçük türbe, 1937 yılında hükümet kararıyla ile Belediyece istimlak edilip yıkılmış, Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın cenazesi Yahya Efendi Dergâhı'na nakledilmiştir.⁴²

1958 yılında, Türbeler Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyonda kapı ve pencere kanatları, sanduka şebekeleri, kubbeye geçişi sağlayan stalaktitler ve kubbedeki malakâriler yeni yapılmıştır.⁴³

Yeraltı su seviyesinin zeminden 240 cm altta olmasından dolayı, parapet ve iç kısımdaki rutubetten kurtulmak mümkün olamamıştır. 1978 yılında İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü ve İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nce restorasyonu yapılmıştır.⁴⁴ 1982 yılındaki bir fotoğraftan, üstteki pencere içliklerinin bugünkü gibi renkli değil, bölmelere ayrılmış ve kanatlı cam olduğu anlaşılmaktadır. Her iki kattaki pencere bordürleri, rumi ve palmetlerle çevrili kalem işi süslemelidir.

37 C.EV, 263/ 13432.

38 DTA, Mektubi III, 60/119.

39 İ.EV, 60/ 4 -1.

40 1 zir'a 64 cm; yaklaşık 26 m.

41 BEO, 4353/ 326451 ve İ.EV, 60/ 4.

42 <http://mufidyuksel.com/istanbulun-kaybolan-turbeleri-besiktas-7-8-hasan-pasa-turbesi-mufid-yuksel>.

43 Beyhan Erçağ, “Mimar Sinan Türbelerinin Estetiği Üzerine”, *İlgi*, 1989, s. 8.

44 İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü'nün Deniz Müzesi Müdürlüğü'ne gönderdiği 22.10.1978 tarih ve 670-173 sayılı yazısı.

1997’de dış cephe temizliği yapılmış, 2013’te İstanbul İl Özel İdaresi tarafından ayrıntılı bir restorasyondan geçirilmiştir. 2012 yılında bir hayırsever tarafından sanduka örtüleri yenilenmiş, şamdanları temizlenmiştir.

2019’da basit onarım kapsamında nem alan zeminin yeniden yalıtımı ve iç düzenlemesi yapılmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yapılan düzenleme kapsamında öncelikle sandukalar kaldırılmış ve zeminden 20. yüzyıl başına ait bir Uşak halısı çıkmıştır. Halının 1958’de Türbeler Müdürlüğü tarafından sanduka şebekelerine yapılan restorasyon sırasında konulmuş olabileceği düşünülmektedir. 5 parçalı halıda ağırlıklı olarak kırmızı, mor ve yeşil renkler kullanılmış; koyu kırmızı zemin üzerindeki küçük madalyonlar, bitkisel

süslemelerle zenginleştirilmiştir. Desen şeması, Lotto ve Holbein halılarını hatırlatır. Parçalanmış halde bulunan, kondisyonu bir hayli düşük olan halının fümigasyon, mekanik ve ıslak temizlik aşamalarından sonra Ankara Üniversitesi tarafından restore edilmesi planlanmıştır.

Sanduka örtüleri, zemin halısı ve Barbaros sandukasının başucunda yanan kandil yenilenmiş; Paşa’nın günün 24 saati denizin “şıyirtısını” duyabilmesi için ses sistemi kurulmuştur. Ayrıca hazirenin çimleri yenilenmiş, mezar taşları temizlenerek ilk kez etiketlenmiştir. Birine Barbaros sancağı, diğerine Türk bayrağı çekilen iki direk yerleştirilmiş; girişe Türkçe-İngilizce açıklama panosu eklenmiştir. Deniz Müzesi’nin açık olduğu gün ve saatlerde, haftanın 6 günü ziyarete açık tutulmaya başlanmıştır.

Genel görünüm

Barbaros Anıtı

Nerede dikileceği üzerine yapılan uzun tartışmalardan sonra, 1941 yılında Beşiktaş Meydanı ve Vapur İskelesi düzenlenerek türbe ile Deniz Müzesi arasındaki alana yapılması kararlaştırılmıştır. 25 Mart 1944 tarihinde Lütü Kırdar ve İsmet İnönü tarafından yapılan açılışın ardından geçit töreni ve 312 atletin katıldığı Barbaros Koşusu yapılmıştır.

Kesme taştan bir kalyonun burnu sembolize edilerek, önde Barbaros Hayreddin Paşa, arkasında leventlerin bulunduğu bir anıt yapılmıştır. Anıtın yapımı, 1941 yılından 1943 yılına kadar sürmüştür. Belediye'nin 30.000 liraya⁴⁵ sipariş ettiği anıt, 52.000 liraya mal olmuştur.⁴⁶ Maketi, Ali Hadi Bara; döküm ve inşası Zühtü Müridoğlu tarafından yapılmıştır. Bronzdan dökülen kısmın yüksekliği 4.40 metre, tamamı 11.5 metre ve 6.900 kilodur. Bronz işlerini Yusuf Akpınar ve Ali Haydar Seymen yapmışlardır. Diğer yüzlerindeki bronz plakalarda Preveze Deniz Savaşı, Barbaros'un Kanuni'ye takdim edilmesi rölyefleri ve Yahya Kemal Beyatlı'nın şu mısraları yer alır:

*“Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor,
Barbaros belki donanmayla seferden geliyor,
Adalardan mı? Tunus’tan mı? Cezayir’den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pare gemi,
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor,
Ol mübarek gemiler hangi seherden geliyor.”*

Sonuç

Türbe kitabesindeki “sene 948” tarihi, 1541-1542 yıllarında Paşa'nın ölmeden önce kitabesini yazdığını anlamına gelir. Vefatından önce bu tarihi düşerek “merhum” ifadesinin kullanılması ilginçtir. Vakfiyesinde “müceddeden bina eylediğim türbe-i şerifime” olarak bahsedilmesi, türbenin vakfiye yazılmadan önce yapıldığını ortaya koymaktadır. Paşa'nın ölmeden yıllar önce türbesini yaptırması ve kapıdaki kitabe, gizemini halen korumaktadır.

Türbenin yapım tarihine göre değerlendirme yapılırsa, vakfiyenin 1541 ile 1546 yılları arasında yazılmış olması gerekmektedir. Vakfiyesinin kesin olarak tarihlendirilmesi sonucunda türbenin yapımıyla ilgili net bilgilere ulaşılabilir.

Barbaros, vefatından yıllar önce Deve Meydanı'nda; konağını, mescidini, medresesini ve hamamının yanında türbesini de yaptırarak bir yapılar topluluğu oluşturmuştur. Türk-İslâm geleneklerinde de yeri olan, ölmeden önce bu tür bir mezar inşası, Paşa'nın sağlamcı karakterini pekiştiren bir davranış olarak gözükmektedir. Türbesi, iskelesi, sokağı, bulvarı, anıtı ve meydanı ile Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş'taki gür sesi 500 yıl sonra dahi yankılanmaya devam etmektedir.

⁴⁵ Hüseyin Gezer, *Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s. 107.

⁴⁶ Erdenen, a.g.e., s. 170.

Kaynakça

I. Kitap ve makaleler

- Aşık, Melih, “Çeşmenin Öyküsü”, *Milliyet*, 22 Temmuz 2007.
- Atsız, Nihal, *Türk Ansiklopedisindeki Yazılar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2014.
- Badem, Candan, “Amiral Adolphus Slade’in Osmanlı Donanmasındaki Hizmetleri ve Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Gözlemleri”, *Türkiyat Mecmuası*, S. 21, Bahar 2011.
- “Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 2, İstanbul 1994.
- Barişta, Örcün, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2009.
- Bayrak, Orhan, *İstanbul’da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, Türkiye Anıtlar Derneği Yayınları, İstanbul 1979.
- Çetintaş, Burak, *Türk Denizcilerinin Mezar Taşları*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, İstanbul 2009.
- Çoruhlu, Tülin, “Askeri Müzedeki Yeniçeri Mezar Taşları”, *İlgi*, S. 73, 1993.
- Erçağ, Beyhan, “Mimar Sinan Türbelerinin Estetiği Üzerine”, *İlgi*, S. 58, 1989.
- Erdenen, Orhan, *Adım Adım İstanbul (Ahırkapı Feneri’nden Rumeli Hisarı’na 2700 Yıllık Bir Yürüyüş)*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 2003.
- Ertuğrul, Özkan, “Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 5, 1988.
- Esad Efendi, *Osmanlılarda Töre ve Törenler*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1979.
- Gazavat-ı Hayreddin Paşa*, haz. İ. Pala - S. Öksüz - M. Aktaş, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Ankara 1995.
- Genim, Sinan, “Mimar Sinan’ın Yapıları”, *Mimar Sinan’ın İstanbul’u*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 2016.
- Gezer, Hüseyin, *Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.
- Gezgin, Hakkı Süha, “Barbaros’un Türbesi”, *Vakit*, 19 Ağustos 1941.
- Kanat, Kazım, “Barbaros’un Mezarının Hikâyesi”, *Sabah*, 27 Kasım 2005.
- Karabulut, Sevim, *İstanbul Deniz Müzesi’nde Bulunan Tarihi Tekstil Ürünlerindeki Boyarmaddelerin Yüksek Basıncılı Sıvı Kromatografisi (HPLC) Yöntemi ile Araştırılması*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.
- Koçak, Yaşar, vd., *Sultan II. Abdülhamid Devri Harita ve Planlarında İstanbul*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2013.
- Konyalı, İ. Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, c. I, İstanbul 1976.
- Kömürciyan, E. Çelebi, *XVII. Asırda İstanbul Tarihi*, İstanbul 1988.
- Köprülü, Bülent, “Evvelki Hukukumuzda Vakıf Nev’iyetleri ve İcareteynli Vakıflar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 18/1-2, 1952.

- Laqueur, Hans-Peter, *Hüve’l-Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- Ortaylı, İlber, *İstanbul’dan Sayfalar*, Hil Yayınları, İstanbul 1987.
- Öcal, Ersin, “İstanbul Müzelerindeki Börklü Mezar Taşları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 1981.
- Önkal, Hakkı, “Sinan’ın Türbe Mimarisi”, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. V, 1989.
- Öz, Tahsin, *İstanbul Camileri*, c. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965.
- Özberki, Ayşe, “Ustalar: Kündekârı Ustası Asaf Çakır”, *İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1984.
- Özçelik, Selahattin, *Donanma-yı Osmanî Muâvenet-i Milliye Cemiyeti*, TTK Basımevi, Ankara 2000.
- Öztuna, Yılmaz, *Kanuni Sultan Süleyman*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2012.
- Pervititch, Jacques, *Sigorta Haritalarında İstanbul*, Tarih Vakfı / Axa Oyak Holding, İstanbul 2000.
- Sâi Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı: Tezkiretü’l-Bünyan ve Tezkiretü’l-Ebniye*, haz. H. Develi - S. Rifat, K Kitaplığı, İstanbul 2003.
- Süreyya, Mehmet, *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, haz. Nuri Akbayar, c. 2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Şehsuvaroğlu, Haluk, “Asırlar Boyunca İstanbul, Eserleri, Olayları, Kültürü”, (10. Fasikül 1953), *Cumhuriyet*, Mart 2005.
- Şükrü, Ali, “Gazi Barbaros Hayreddin’in Türbesi ve Evkafı”, *Donanma Mecmuası*, S. 4, Haziran 1326.
- Tengüz, Hüsnü, *Sanat Hayatım*, haz. Müge Kılıçkaya, Deniz Basımevi, İstanbul 2005.
- Ulunay, Refii Cevat, “Barbaros’un Heykeli Nerede Dikilmeli”, *Yeni Sabah*, S. 15, Ağustos 1941.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1982.
- Yakıtıl, Emin, “Büyük Amiral Hayrettin Barbaros’un Vakfiyenamesi”, *Deniz Mecmuası*, 375/57, 1945.

II. İnternet

- <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>
- <http://mufidyuksel.com/istanbulun-kaybolan-turbeleri-besiktas-7-8-hasan-pasa-turbesi-mufid-yuksel.html>

III. Arşiv Belgeleri

- Deniz Tarih Arşivi, Mektubi III, 60/119.
- Deniz Tarih Arşivi, Mektubi II, 750 A/51.
- Deniz Tarih Arşivi, Mülga Bahriye, 744, 212-214.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BEO. 3845/288305.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BEO. 4353/326451.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, C.EV. 263/13432.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.EV. 60/4-4.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BEO. 4233/317412.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BEO. 4236/3176.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS. 4/29.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, EV.VKF. 6/47.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 571/183- 68-811.